

บทที่ ๖

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๑.บทสรุป

คัมภีร์สาวกนิพพาน น่าจะมีอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ ปี และพบว่ามี การแพร่กระจายไปทั้งใน ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หลักฐานที่ พบในต้นฉบับใบลานที่เก่าที่สุดในประเทศไทย เป็นฉบับรัชกาลที่ ๒ ส่วนฉบับสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวที่เก่าที่สุดที่พบ เป็นฉบับ พ.ศ. ๒๓๒๕ (การนิพพานของพระทัพ พเถรนิพพาน อักษรลือ ภาษาลือ)

เดิมคัมภีร์สาวกนิพพานมีผู้แต่งเป็นเรื่อง ๆ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ในประเทศ ไทย แล้วมีผู้รวบรวมแล้วจัดระบบข้อมูลใหม่ให้เป็นคัมภีร์เดียวกันในภายหลัง ให้ชื่อเรื่องว่า พระสาวกนิพพานก็มี อสีติมหาสาวกก็มี ในบรรดาต้นฉบับใบลาน ๙ ฉบับที่นำมาศึกษา ไม่มีข้อ แตกต่างกันในสาระสำคัญ นอกจากนั้นยังพบต้นฉบับใบลานที่ให้ชื่อเรื่องว่าพระสาวกนิพพาน หรือชื่อพระสาวกแต่ละองค์ มีทั้งสำนวนภาษาบาลีล้วน และสำนวนภาษาบาลีสลับกับภาษาไทย อีกด้วย

คัมภีร์เรื่องนี้จัดพิมพ์ไปแล้ว ๒ ครั้ง คือ พ.ศ. ๒๔๕๗ และ พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นฉบับสำนวน แปลร้อยภาษาบาลีสลับกับภาษาไทย มีจำนวน ๖๗ เรื่อง (๖๙ องค์) ในจำนวนนี้มีต้นฉบับ ใบลานสำนวนภาษาบาลีล้วนของหอสมุดแห่งชาติ ท่าवासูกรี กรุงเทพฯ เป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด มี ๑๔ เรื่อง ตรงกับฉบับจัดพิมพ์ ๑๒ เรื่อง

ที่มาของเรื่องในคัมภีร์สาวกนิพพานทั้ง ๑๔ เรื่องนี้ มี ๓ ประเภทคือ ประเภทที่คัดลอก มาจากพระไตรปิฎกส่วนพระสูตร นำอรรถกถามาแทรกไว้ในเรื่องที่จะอธิบาย และนำฎีกามา อธิบายเพิ่มเติมอีก มีอยู่ ๕ เรื่อง คือ การนิพพานของพระอัญญาโกณฑัญญเถระ การนิพพาน ของพระสารีบุตรเถระ การนิพพานของพระพักกุลเถระ การนิพพานของพระพาหิยะทวารุจิรีย เถระ และการนิพพานของพระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี ส่วนการนิพพานของพระปุลณเถระ คัดลอกมาเฉพาะพระสูตรและอรรถกถามาเรียงกัน ที่คัดลอกเฉพาะสำนวนอรรถกถาอย่างเดียว มีอยู่ ๓ เรื่อง คือ การนิพพานของพระมหาโมคคัลลานเถระ การนิพพานของพระสาณูเถระ และ การนิพพานของพระทัพพมัลลบุตร ประเภทที่ได้เค้าโครงมาจากพระไตรปิฎกมีอยู่ ๓ เรื่อง คือ การนิพพานของพระมหากัจจายนเถระ การนิพพานของพระมหากัสสปเถระ และการนิพพาน ของพระเจ้าสุทโธทนมหาราช และประเภทที่ได้รับแนวคิดมาจากวรรณคดีพระพุทธศาสนา มา แต่งคือ การนิพพานของพระกุนทลตีสสะและพระพยัคฆเถระเถระ และเรื่องมหาวิไชยเศรษฐี

โดยสรุปแล้วคัมภีร์เรื่องนี้โดยคัดลอกจากพระไตรปิฎก และมีบางเรื่องแต่งเสริมหรือขยายความตามแนวความคิดจากคัมภีร์พระไตรปิฎก

เนื้อหาและรายละเอียดเรื่องโดยมากจะมาจากชั้นอรรถกถาต่าง ๆ เช่น อรรถกถาขุททกนิกาย ัมมปทัฏฐกถา เถรคาถา เถรีคาถา อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ส่วนอรรถกถาอปทานเขียนประวัติพระสาวกที่แตกต่างจากคัมภีร์ดังกล่าวข้างต้น คือมุ่งเขียนเฉพาะประวัติส่วนตัวชาติของพระสาวกเพียงอย่างเดียว จึงแตกต่างจากการเขียนประวัติของบุคคลทั่ว ๆ ไป เพราะจะเขียนประวัติย้อนถึงอดีตชาติเพื่อเชื่อมโยงเข้าหาผลในปัจจุบัน หรือไม่ก็เขียนเรื่องปัจจุบันชาติแล้วเชื่อมโยงหาเหตุในอดีตที่สนับสนุนกันและกัน นอกจากนี้การเขียนประวัติพระสาวกในคัมภีร์เรื่องนี้ใช้จินตนาการแทรกปาฏิหาริย์สลับเหตุการณ์ให้น่าดูน่าฟังมากยิ่งขึ้น

เมื่อศึกษาการเขียนคัมภีร์เรื่องนี้โดยสรุปแล้ว กล่าวได้ว่า หากผู้รวบรวมต้องการเน้นเรื่องหลักธรรมถือว่าเป็นการแต่งตามนัยในพระไตรปิฎก และเรื่องใดแต่งโดยเชื่อมโยงระหว่างอดีตชาติและปัจจุบันชาติเข้าหากัน แสดงว่าเรื่องนั้นถือตามนัยในอรรถกถาพระไตรปิฎก หรือคัดลอกจากอรรถกถาพระไตรปิฎก คัมภีร์สาวกนิพพานจึงเป็นคัมภีร์ที่มีชื่อเรื่องตามแนวคิดสำคัญในเรื่อง คือคำว่า นิพพาน ที่เป็นแนวคิดสำคัญในคัมภีร์สาวกนิพพานที่มีอยู่ ๒ ความหมาย คือ การบรรลुरुธรรมชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา และการตายที่หมายถึงการสิ้นภพสิ้นชาติ

ผลการวิจัยโดยสรุปพบว่า คัมภีร์เรื่องนี้โดยมากเป็นคัมภีร์ที่เรียบเรียงขึ้นโดยคัดลอกจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ตามลำดับ ยึดแนวทางการเขียนประวัติพระสาวกตามแนวพระสูตร และนำแนวคิดเรื่องบาปบุญคุณโทษ ความเชื่อสูงสุดในพระพุทธศาสนามาแต่งเพื่อถ่ายทอดแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ เช่น การทำความดีตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ความกตัญญูกตเวที กฏไตรลักษณ์ การตั้งความปรารถนา และการขอขมา เป็นต้น

๒. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและตรวจสอบชำระคัมภีร์สาวกนิพพานแล้ว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการตรวจสอบและค้นหาต้นฉบับตัวเขียนคัมภีร์สาวกนิพพานในเรื่องย่อยอื่น ๆ อื่นที่ยังหลงเหลืออยู่ให้ครบทุกเรื่อง ทั้งฉบับภาษาบาลีสลับภาษาไทย ภาษาบาลีสลับกับภาษาลาว แล้วนำมาเปรียบเทียบกับฉบับภาษาบาลีล้วน เพื่อหาข้อเหมือนและข้อต่างกัน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและวงวิชาการต่อไป.